

IQTISODIYOT & TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, texnologik, ilmiy, ommabop jurnal

2026-YIL
IYUN/6-SON, I-QISM

ISSN: 2992-8982

<https://yashil-iqtisodiyot-taraqqiyot.uz/>

IQTISODIYOT & TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, texnologik, ilmiy, ommabop jurnal

Bosh muharrir:

Sharipov Kongiratbay Avezimbetovich

Elektron nashr. 2026-yil, iyun.

Bosh muharrir o'rinbosari:

Karimov Norboy G'aniyevich

Muharrir:

Qurbonov Sherzod Ismatillayevich

Tahrir hay'ati:

Salimov Oqil Umrzoqov, O'zbekiston Fanlar akademiyasi akademigi
Abduraxmanov Kalandar Xodjayevich, O'zbekiston Fanlar akademiyasi akademigi
Sharipov Kongiratbay Avezimbetovich, texnika fanlari doktori (DSc), professor
Rae Kvon Chung, Janubiy Koreya, TDIU faxriy professori, "Nobel" mukofoti laureati
Osman Mesten, Turkiya parlamenti a'zosi, Turkiya – O'zbekiston do'stlik jamiyati rahbari
Axmedov Durbek Kudratillayevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Axmedov Sayfullo Normatovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Abduraxmanova Gulnora Kalandarovna, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Kalonov Muxiddin Baxritdinovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Siddiqova Sadoqat G'afforovna, pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Xudoyqulov Sadirdin Karimovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Maxmudov Nosir, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Yuldashev Mutallib Ibragimovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Samadov Asqarjon Nishonovich, iqtisodiyot fanlari nomzodi, professor
Slizovskiy Dimitriy Yegorovich, texnika fanlari doktori (DSc), professor
Mustafakulov Sherzod Igamberdiyevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Axmedov Ikrom Akramovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Eshtayev Alisher Abdug'aniyevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Xajiyev Baxtiyor Dushaboyevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Hakimov Nazar Hakimovich, falsafa fanlari doktori (DSc), professor
Musayeva Shoirazimovna, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), professor
Ali Konak (Ali Ko'nak), iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor (Turkiya)
Cham Tat Huei, falsafa fanlari doktori (PhD), professor (Malayziya)
Foziljonov Ibrohimjon Sotvoldix'ja o'g'li, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dots.
Faxridinov Zafarjon Faxridin o'g'li, O'zb. Res. Bosh prokuraturasi HIJQKD boshqarma boshlig'i
Utayev Uktam Choriyevich, Anijon viloyati prokurorining o'rinbosari
Ochilov Farkhod, O'zb. Res. Bosh prokuraturasi IJQK Departamentining Namangan viloyati boshqarmasi boshlig'i
Buzrukxonov Sarvarxon Munavvarxonovich, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent
Axmedov Javohir Jamolovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Toxirov Jaloliddin Ochil o'g'li, texnika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), katta o'qituvchi
Bobobekov Ergash Abdumalikovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), v.b. dots.
Djudi Smetana, pedagogika fanlari nomzodi, dotsent (AQSH)
Krissi Lyuis, pedagogika fanlari nomzodi, dotsent (AQSH)
Glazova Marina Viktorovna, Iqtisodiyot fanlari doktori (Moskva)
Nosirova Nargiza Jamoliddin qizi, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Sevil Piriyeva Karaman, falsafa fanlari doktori (PhD) (Turkiya)
Mirzaliyev Sanjar Makhamatjon o'g'li, TDIU ITI departamenti rahbari
Ochilov Bobur Baxtiyor o'g'li, TDIU katta o'qituvchisi
Golisheva Yelena Vyacheslavovna, Iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent.
Abdukarimova Dinara Rustamxonovna, bank-moliya akademiyasi professori, DSc., professor.
Ikramov Murod Akramovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Nazarova Ra'no Rustamovna, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor

IQTISODIYOT & TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, texnologik, ilmiy, ommabop jurnal

Editorial board:

Salimov Okil Umrzokovich, Academician of the Academy of Sciences of Uzbekistan
Abdurakhmanov Kalandar Khodjavevich, Academician of the Academy of Sciences of Uzbekistan
Sharipov Kongiratbay Avezimbetovich, Doctor of Technical Sciences (DSc), Professor
Rae Kwon Chung, South Korea, Honorary Professor at TSUE, Nobel Prize Laureate
Osman Mesten, Member of the Turkish Parliament, Head of the Turkey–Uzbekistan Friendship Society
Akhmedov Durbek Kudratillayevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Akhmedov Sayfullo Normatovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Abdurakhmanova Gulnora Kalandarovna, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Kalonov Mukhiddin Bakhridinovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Siddikova Sadokat Gafforovna, Doctor of Philosophy (PhD) in Pedagogical Sciences
Khudoykulov Sadirdin Karimovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Makhmudov Nosir, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Yuldashev Mutallib Ibragimovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Samadov Askarjon Nishonovich, Candidate of Economic Sciences, Professor
Slizovskiy Dmitriy Yegorovich, Doctor of Technical Sciences (DSc), Professor
Mustafakulov Sherzod Igamberdiyevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Akhmedov Ikrom Akramovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Eshtayev Alisher Abduganiyevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Khajiyev Bakhtiyor Dushaboyevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Khakimov Nazar Khakimovich, Doctor of Philosophy (DSc), Professor
Musayeva Shoira Azimovna, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences, Professor
Ali Konak, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor (Turkey)
Cham Tat Huei, Doctor of Philosophy (PhD), Professor (Malaysia)
Foziljonov Ibrokhimjon Sotvoldikhoja ugli, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences, Associate Professor
Fakhriddinov Zafarjon Fakhriddin ogli, Head of the DCEC under the Prosecutor General's Office of the Rep. of Uzb.
Utayev Uktam Choriyevich, Deputy Prosecutor of Anijan Region
Ochilov Farkhod, Head of the Namangan Regional Department of the Department of Internal Affairs of Rep. of Uzb.
Buzrukkhonov Sarvarkhon Munavvarkhonovich, Candidate of Economic Sciences, Associate Professor
Akhmedov Javokhir Jamolovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences
Tokhirov Jaloliddin Ochil ugli, Doctor of Philosophy (PhD) in Technical Sciences, Senior Lecturer
Bobobekov Ergash Abdumalikovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences, Acting Associate Professor
Judi Smetana, Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor (USA)
Chrissy Lewis, Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor (USA)
Glazova Marina Victorovna, Doctor of Sciences in Economics (Moscow)
Nosirova Nargiza Jamoliddin kizi, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences, Associate Professor
Sevil Piriyeva Karaman, Doctor of Philosophy (PhD) (Turkey)
Mirzaliyev Sanjar Makhamatjon ugli, Head of the Department of Scientific Research and Innovations, TSUE
Ochilov Bobur Bakhtiyor ugli, Senior lecturer at TSUI
Golisheva Yelena Vyacheslavovna, Candidate of Economic Sciences, Associate Professor.
Abdukarimova Dinara Rustamkhanovna, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Ikramov Murod Akramovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Nazarova Ra'no Rustamovna, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor

Ekspertlar kengashi:

Berkinov Bazarbay, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Po'latov Baxtiyor Alimovich, texnika fanlari doktori (DSc), professor
Aliyev Bekdavlat Aliyevich, falsafa fanlari doktori (DSc), professor
Isakov Janabay Yakubbayevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Xalikov Suyun Ravshanovich, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent
Rustamov Ilhomiddin, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent
Hakimov Ziyodulla Ahmadovich, iqtisodiyot fanlari doktori, dotsent
Kamilova Iroda Xusniddinovna, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
G'afurov Doniyor Orifovich, pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Fayziyev Oybek Raximovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Tuxtabayev Jamshid Sharafetdinovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Xamidova Faridaxon Abdulkarim qizi, iqtisodiyot fanlari doktori, dotsent
Yaxshiboyeva Laylo Abdisattorovna, katta o'qituvchi
Babayeva Zuhra Yuldashevna, mustaqil tadqiqotchi
Komilova Nilufar Karshiboyevna, Geografiya fanlari doktori, professori
Umirzoqov Ja'sur Artiqboy o'g'li, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), dotsent
Zebo Kuldasheva, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), dotsent

Board of Experts:

Berkinov Bazarbay, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Pulatov Bakhtiyor Alimovich, Doctor of Technical Sciences (DSc), Professor
Aliyev Bekdavlat Aliyevich, Doctor of Philosophy (DSc), Professor
Isakov Janabay Yakubbayevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Khalikov Suyun Ravshanovich, Candidate of Economic Sciences, Associate Professor
Rustamov Ilhomiddin, Candidate of Economic Sciences, Associate Professor
Khakimov Ziyodulla Akhmadovich, Doctor of Economic Sciences, Associate Professor
Kamilova Iroda Xusniddinovna, Doctor of Philosophy (PhD) in Economics
Gafurov Doniyor Orifovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Pedagogy
Fayziyev Oybek Raximovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Economics, Associate Professor
Tukhtabayev Jamshid Sharafetdinovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Economics, Associate Professor
Khamidova Faridaxon Abdulkarimovna, Doctor of Economic Sciences, Associate Professor
Yakhshiboyeva Laylo Abdisattorovna, Senior Lecturer
Babayeva Zuhra Yuldashevna, Independent Researcher
Komilova Nilufar Karshiboyevna, Doctor of Geographical Sciences, Professor
Umirzokov Jasur Artiqboy ugli, Doctor of Economic Sciences (DSc), Associate Professor
Zebo Kuldasheva, Doctor of Economic Sciences (DSc), Associate Professor

- 08.00.01 Iqtisodiyot nazariyasi
- 08.00.02 Makroiqtisodiyot
- 08.00.03 Sanoat iqtisodiyoti
- 08.00.04 Qishloq xo'jaligi iqtisodiyoti
- 08.00.05 Xizmat ko'rsatish tarmoqlari iqtisodiyoti
- 08.00.06 Ekonometrika va statistika
- 08.00.07 Moliya, pul muomalasi va kredit
- 08.00.08 Buxgalteriya hisobi, iqtisodiy tahlil va audit
- 08.00.09 Jahon iqtisodiyoti
- 08.00.10 Demografiya. Mehnat iqtisodiyoti
- 08.00.11 Marketing
- 08.00.12 Mintaqaviy iqtisodiyot
- 08.00.13 Menejment
- 08.00.14 Iqtisodiyotda axborot tizimlari va texnologiyalari
- 08.00.15 Tadbirkorlik va kichik biznes iqtisodiyoti
- 08.00.16 Raqamli iqtisodiyot va xalqaro raqamli integratsiya
- 08.00.17 Turizm va mehmonxona faoliyati

Muassis: "Ma'rifat-print-media" MChJ

Hamkorlarimiz: Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti,
O'zbekiston Respublikasi Bosh prokuraturasi huzuridagi Iqtisodiy
jinoyatlarga qarshi kurashish departamenti

Jurnalning ilmiyligi:

“Yashil” iqtisodiyot va
taraqqiyot” jurnali

O'zbekiston Respublikasi
Oliy ta'lim, fan va innovatsiyalar
vazirligi huzuridagi Oliy
attestatsiya komissiyasi
rayosatining
2023-yil 1-apreldagi
336/3-sonli qarori bilan
ro'yxatdan o'tkazilgan.

MUNDARIJA

O'ZBEKISTON MOLIYA TIZIMINING ZAMONAVIY HOLATI VA UNING BARQARORLIK KO'RSATKICHLARI	18
Nazarov G'ayrat Xayrullayevich	
YUKLARNI TASHISHDA ZARURIY TRANSPORT XUJJATLARI.....	22
Ne'matov Husniddin Alijon o'g'li	
SURXONDARYO VILOYATI HUDUDLARINING MOLIYAVIY BARQARORLIGINI OSHIRISHDA MOLIYAVIY IMTIYOZ VA PREFERENSIYALARNI SAMARALI QO'LLASH YO'NALISHLARI.....	27
Otamurodova Dildora Abdukrimovna	
GLOBAL BEQARORLIK SHAROITIDA MILLIY IQTISODIYOTNING RAQOBATBARDOSHLIGINI OSHIRISH MODELLARI	32
Saidnazarova Odinabonu Saidolim qizi	
СОВРЕМЕННЫЕ ТЕНДЕНЦИИ ИССЛЕДОВАНИЙ В ОБЛАСТИ УЧЕТА И АУДИТА ФИНАНСОВЫХ ИНСТРУМЕНТОВ.....	37
Пулатова Мадина Бейсеновна	
Табаев Азамат Зарипбаевич	
MAJBURIYATMI YOKI MAJBURIY RISK? MOLIYAVIY MAJBURIYATLAR KONSEPTUAL ASOSLARINING IQTISODIY TABIATI VA ZAMONAVIY TALQINLARI.....	42
Palvanov Xusniddin Bekimmatovich	
ПРИНЦИПЫ И МЕТОДЫ УЧЕТА ФИНАНСОВЫХ РЕЗУЛЬТАТОВ В СИСТЕМЕ КОРПОРАТИВНОГО УПРАВЛЕНИЯ.....	47
Пу Кебин	
TRANSPORT XIZMATLARI SIFATINI BARQARORLIK NUQTAYI NAZARIDAN O'RGANISH METODOLOGIYASI.....	51
Xodjaniyazov Elbek Sardorovich	
VILOYAT SANOAT KORXONALARINING INNOVATSION RIVOJLANISHIGA TA'SIR ETUVCHI KO'P OMILLI EMPIRIK MODELLAR ASOSIDA TAHLIL QILISH VA PROGNOZLASH (Qashqadaryo viloyati misolida)	57
Avazova Nafisa Namazovna	
SANOAT KORXONALARI SHOVQINI VA ATMOSFERA CHIQINDILARINING TURAR-JOY HUDUDLARI EKOLOGIYASIGA TA'SIRINI KAMAYTIRISH CHORALARI	61
Saparova Shohida Abduvaliyevna	
SANOAT SHOVQINI VA ATMOSFERA IFLOSLANISHINING SHAHAR TURAR JOY HUDUDLARI VA EKOLOGIYASIGA TASIRINI O'RGANISH.....	65
Shaxyusupova Nilufar Erkin qizi	
BARQAROR SHAHAR RIVOJLANISHIDA SANOAT OQOVA SUVLARINI BIOLOGIK TOZALASH TEXNOLOGIYALARINING ROLI.....	69
Tursunova Aziza Asrorovna	
SHAHAR EKOLOGIK MUHITIGA SANOAT KORXONALARINING TA'SIRINI BAHOLASH.....	75
Imomnazarov Farrux Saibjabbor o'g'li	
O'ZBEKISTONDA AYOLLAR TADBIRKORLIGI: RIVOJLANISH TENDENSIYALARI VA IQTISODIY KO'RSATKICHLAR TAHLILI.....	78
Xusanova Zulfiya Raxmatullayevna	
KORXONALARDA INVESTITSIYA SAMARADORLIGINI OSHIRISHDA INNOVATSION BOSHQARUV MEKANIZMLARINI TAKOMILLASHTIRISH.....	87
No'monjonova Muazzam Mahbubjon qizi	
SOLIQ TIZIMIDA SOLIQ RISKINI BAHOLASH USLUBIYOTI TAKOMILLASHTIRISH MASALALARI.....	93
Nasimov Ravshanjon Azimovich	

KICHIK VA O'RTA BIZNES SUBYEKTLARINI RAQAMLASHTIRISHNING IQTISODIY SAMARADORLIGI	100
Kazakova Zulayho Salaxiddinovna	
THE IMPACT OF DIGITAL LITERACY ON LABOR PRODUCTIVITY IN UZBEKISTAN'S SERVICE SECTOR: A REGRESSION ANALYSIS.....	106
Ismoilov Elyorjon Makhamadali Ugli	
Urinov Bobur Nasilloevich	
EKOLOGIK NIZOLARNI HAL ETISHDA SUD AMALIYOTINING O'RNI VA AHAMIYATI.....	112
Gapparov Sarvar Xolmurodovich	
ASOSIY FAOLIYAT XARAJATLARINING NAZARIY VA HUQUQIY ASOSLARI	116
Djumayeva Guzal Axtamovna	
Yadgarova Madina Xasan qizi	
RAQAMLI TRANSFORMATSIYA JARAYONIDA BANK SOHASIDAGI KIBERJINOYATLAR: TAHLIL, TAHDID VA MUHOFAZA MEKANIZMLARI	120
Xudayarova Xurshida Abdunazarovna	
ПРОБЕЛЫ В МЕЖДУНАРОДНО-ПРАВОВОМ РЕГУЛИРОВАНИИ СОВМЕСТНОГО ИСПОЛЬЗОВАНИЯ ВОДНЫХ РЕСУРСОВ ТРАНСГРАНИЧНЫХ РЕК ЦЕНТРАЛЬНОЙ АЗИИ (НА ПРИМЕРЕ БАСЕЙНА АРАЛЬСКОГО МОРЯ).....	126
Тиллахуджаев Аббосхон	
Дилфуза Шакирова	
Мухамедалиева Сайёра	
Ойбек Камилов	
ALOQA XIZMATLARI SAMARADORLIGINI OSHIRISHDA RAQAMLI TRANSFORMATSIYANING O'RNI VA BAHOLASH USULLARI	139
Xazratov Abror Panjiyevich	
STRATEGIC HUMAN RESOURCE MANAGEMENT IN HIGHER EDUCATION: CHALLENGES AND OPPORTUNITIES.....	146
Sultonboyeva Munira Bahodirovna	
Sultanova Kamila Muktorali Kizi	
TIJORAT BANKLARIDA BUXGALTERIYA HISOBINI TASHKIL ETISHNING NORMATIV-HUQUQIY ASOSLARI.....	154
Toshimov Azizbek Hakimovich	
Nomozov G'ofur Abdusalomovich	
DAVLAT BUDJETI XARAJATLARINING ASOSIY YO'NALISHLARI: STRUKTURAVIY TRANSFORMATSIYA VA SAMARADORLIKNI BAHOLASH	158
Izbosarov Bobur Baxriddinovich	
Umirov Sherzod Baxriddinovich	
INTEGRATION OF TRADE MARKETING AND E-COMMERCE: COMBINING ONLINE AND OFFLINE SALES CHANNELS	162
Mamatkulova Shoira Jalolovna	
AHOLIGA SAVDO XIZMATLARI KO'RSATISH SOHASINI RAQAMLASHTIRISH MEKANIZMINI TAKOMILLASHTIRISH.....	168
Qodirov Farrux Ergash o'g'li	
Jurayev Suxrobjon Saloxiddin o'g'li	
ИСПОЛЬЗОВАНИЕ МАРКЕТИНГОВЫХ ИССЛЕДОВАНИЙ В МАРКЕТИНГОВОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ ПРЕДПРИЯТИЙ.....	177
Маматкулова Шоира Джалоловна	
РОЛЬ И ЗНАЧЕНИЕ ЛОГИСТИКИ В РАЗВИТИИ КОММЕРЧЕСКОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ ТОРГОВЫХ ПРЕДПРИЯТИЙ.....	184
Маматкулова Шоира Джалоловна	

SUN'IY INTELLEKT VA RAQAMLI TRANSFORMATSIYANING BANK SOHASIDA INTEGRATSIYASI XUSUSIYATLARI VA TAHLILI	191
Jurayeva Sevara Zakirovna	
INNOVATSION IQTISODIYOTNI SHAKLLANTIRISHNING MEHNAT BOZORIGA TA'SIRLARINI BAHOLASH MASALALARI.....	197
Tursunboyev Umarbek	
ПРИМЕНЕНИЕ ИСКУССТВЕННОГО ИНТЕЛЛЕКТА И МЕТОДОВ МАШИННОГО ОБУЧЕНИЯ ПРИ ОЦЕНКЕ НЕДВИЖИМОГО ИМУЩЕСТВА НА ПРЕДПРИЯТИЯХ: ОПЫТ УЗБЕКИСТАНА	202
Мирджалилова Дилдора Шухратовна	
Мансурова Сайёра Бахтиёровна	
БАНК ТИЗИМИ БАҲҚАРОРГИНИ ТАЪМИНЛАШ ВОСИТАЛАРИ ВА УСУЛЛАРИНИ ТАКОМИЛЛАШТИРИШ	213
Ж.О.Баходиров	
О'ЗБЕКISTON AGRAR SUG'URTA BOZORIDA ESG TAMOYILLARINI JORIY ETISHNING XAVFLARNI BOSHQARISH VA BARQARORLIKNI OSHIRISHDAGI O'RNI.....	219
Kodirova Samira Kamol qizi	
PERSONALISED OFFERS IN DIRECT MARKETING: IMPACT ON SALES AND CUSTOMER LOYALTY.....	225
Mamatkulova Shoira Djalolovna	
TURIZM INFRASTRUKTURASINI RIVOJLANTIRISHDA RAQAMLI XIZMATLARDAN FOYDALANISHNING NAZARIY ASOSLARI VA AQLLI TURIZM KONSEPSIYASI.....	231
Musirmanov Shohboz Usmon o'g'li	
HUDUDLARDA MADANIY TURIZM XIZMATLARINING SAMARADORLIGINI OSHIRISHNING USLUBIY ASOSLARI	237
Shohruzbek Ruziyev	
MARKETING MIX FOR SERVICE COMPANIES: ADAPTATION OF CLASSIC MODELS TO SERVICE MARKETING	244
Mamatkulova Shoira Djalolovna	
15-16 YOSHLI TAEKVONDOCHILARNING KOMPLEKS TAYYORGARLIGI DINAMIKASI.....	250
Tashmatov Sherzod Rixsibayevich	
TIJORAT BANKLARIDA DAROMAD VA XARAJATLAR AUDITINI TAKOMILLASHTIRISH YO'NALISHLARI	256
Toshimov Azizbek Hakimovich	
Mamanov Isroil Islom o'g'li	
TIJORAT BANKLARIDA DAROMAD VA XARAJATLARNING IQTISODIY MOHIYATI.....	260
Toshimov Azizbek Hakimovich	
Ergashev Ilyos To'raqul o'g'li	

TIJORAT BANKLARIDA DAROMAD VA XARAJATLARNING IQTISODIY MOHIYATI

Toshimov Azizbek Hakimovich
SamISI "Buxgalteriya hisobi" kafedrası assistenti
ORCID: 0000-0003-4835-8768
mail: tsohimovazizbek@gmail.com

Ergashev Ilyos To'raqul o'g'li
SamISI 2m-bh-121 guruh talabasi

Annotatsiya

Ushbu maqola tijorat banklarida daromad va xarajatlarning iqtisodiy mohiyatini, ularning shakllanish manbalarini hamda moliya natijalariga ta'sirini tahlil qiladi. Tadqiqot doirasida bank daromadlari foizli tushumlar, komissiya yig'implari va boshqa operatsion foyda ko'rinishida tasniflanadi. Xarajatlar esa foizli to'lovlar, operatsion sarflar, ma'muriy boshqaruv xarajatlari hamda majburiy ajratmalar sifatida o'rganiladi. Daromad va xarajatlarni samarali boshqarish bankning umumiy rentabelligi hamda barqaror moliya holatini ta'minlashning asosiy sharti ekanligi ko'rsatilgan.

Kalit so'zlar: tijorat banklari, daromadlar, xarajatlar, operatsion xarajatlar, foizli xarajatlar, moliyaviy natija, foyda, rentabellik.

Abstract

This article analyzes the economic nature of income and expenses in commercial banks, their sources of formation, and their specific impact on financial results. The research classifies bank income as interest earnings, commission fees, and other operational profits. Expenses are examined as interest payments, operational costs, administrative expenses, and mandatory deductions. Effective management of these financial flows is identified as a primary requirement for ensuring the overall profitability and long-term financial stability of the banking institution.

Keywords: commercial banks, income, expenses, operational expenses, interest expenses, financial result, profit, profitability.

Аннотация

В данной статье анализируется экономическая сущность доходов и расходов в коммерческих банках, источники их формирования и влияние на финансовые результаты. В рамках исследования доходы банка классифицируются как процентные поступления, комиссионные сборы и прочая операционная прибыль. Расходы рассматриваются как процентные выплаты, операционные затраты, административные расходы и обязательные отчисления. Эффективное управление этими финансовыми потоками определяется как главное условие обеспечения общей рентабельности и долгосрочной финансовой устойчивости банковского учреждения.

Ключевые слова: коммерческие банки, доходы, расходы, операционные расходы, процентные расходы, финансовый результат, прибыль, рентабельность.

KIRISH

O'zbekiston Respublikasida bank tizimini rivojlantirish mamlakat iqtisodiyotining barqaror o'sishini ta'minlashda muhim ahamiyat kasb etadi. Bank tizimi iqtisodiyotda moliyaviy resurslarning samarali taqsimlanishini ta'minlab, tadbirkorlik faoliyatini rivojlantirish hamda aholiga moliyaviy xizmatlar ko'rsatishda muhim rol o'ynaydi. Shu jihatdan bank tizimini isloh qilish va uning samaradorligini oshirish davlat iqtisodiy siyosatining ustuvor yo'nalishlaridan biri hisoblanadi. Bu borada Prezidentimiz tomonidan qabul qilingan hujjatlarda bank tizimini rivojlantirish masalalariga alohida e'tibor qaratilgan. Jumladan, quyidagicha ta'kidlanadi:

Moliyaviy sektorni izchil isloh qilish davomida qator chora-tadbirlar amalga oshirildi va natijada ilg'or bank biznesini yuritish hamda ushbu sektorda raqobat muhitini kuchaytirish uchun zarur huquqiy shart-sharoitlar yaratildi.

MAVZYGA OID ADBIYOTLAR SHARHI

Tijorat banklarida daromad va xarajatlarning iqtisodiy mohiyati bo'yicha ilmiy qarashlar xorijiy va mahalliy olimlar ishlanmalarida bank faoliyatining rentabelligi, likvidligi va moliyaviy barqarorligini baholash mezonini sifatida talqin etiladi. Xorijiy iqtisodchi olimlar J.M. Keynes, J. Sinkey, P. Rose, F. Mishkin bank daromadlarini foizli va foizsiz tushumlar, xarajatlarni esa resurslarni jalb qilish, operatsion boshqaruv va risklarni qoplash bilan bog'liq iqtisodiy sarflar sifatida izohlaydi.

Mahalliy olimlardan A. O'lmasov, Sh. Abdullayeva, T. Malikov, A. Vahobov, A. Ibragimov, M. Pardaev, B. Xodiyev, O. Bobojonov, K. Urazov hamda R. Tashnazarov tadqiqotlarida bank daromadlari va xarajatlari buxgalteriya hisobi, moliyaviy tahlil va audit nuqtayi nazaridan o'rganilib, ularning to'g'ri tasniflanishi bank foydasini aniqlashda muhim omil ekani asoslanadi.

TADQIQOT METODOLOGIYASI

Tadqiqotning nazariy va metodologik asosini O'zbekiston Respublikasining bank faoliyati, buxgalteriya hisobi va auditga oid qonun hujjatlari, Markaziy bank me'yoriy hujjatlari, xalqaro moliyaviy hisobot standartlari, iqtisodchi olimlarning ilmiy ishlari hamda bank amaliyotiga oid ma'lumotlar tashkil etadi. Ishni bajarish jarayonida iqtisodiy tahlil, taqqoslash, statistik tahlil, tizimli yondashuv, umumlashtirish va jadval asosida tahlil qilish usullaridan foydalanildi.

TAHLIL VA NATIJALAR

Bozor iqtisodiyoti sharoitida bank tizimi iqtisodiyotning muhim infratuzilma elementlaridan biri hisoblanadi. Tijorat banklari iqtisodiyot subyektlari o'rtasida pul mablag'larini qayta taqsimlash, kreditlash jarayonlarini tashkil etish hamda moliyaviy xizmatlar ko'rsatish orqali mamlakat iqtisodiy rivojlanishida muhim rol o'ynaydi. Bank faoliyatining samaradorligi ko'p jihatdan uning daromadlari va xarajatlari o'rtasidagi nisbatga bog'liq bo'lib, bu ko'rsatkich bankning moliyaviy natijalarini aniqlashda asosiy omil hisoblanadi.

Tijorat banklarining daromadlari bank faoliyati natijasida shakllanadigan moliyaviy tushumlar majmui bo'lib, ular bankning asosiy operatsiyalari hamda qo'shimcha xizmatlari natijasida hosil bo'ladi. Bank daromadlari asosan kredit operatsiyalari, investitsiya faoliyati, komission xizmatlar hamda boshqa moliyaviy operatsiyalar orqali shakllanadi. Daromadlar bank faoliyatining barqarorligini ta'minlash, xarajatlarni qoplash hamda foyda olish uchun zarur bo'lgan moliyaviy resurslarni shakllantirishga xizmat qiladi.

Bank xarajatlari esa bank faoliyatini amalga oshirish jarayonida yuzaga keladigan pul mablag'lari sarflari bo'lib, ular bank operatsiyalarini bajarish, resurslarni jalb qilish hamda bank infratuzilmasini saqlash bilan bog'liq xarajatlardan iboratdir. Xarajatlar bank faoliyatining muhim tarkibiy qismi bo'lib, ularni samarali boshqarish bank foydasini oshirish va moliyaviy barqarorlikni ta'minlashda muhim ahamiyatga ega.

Bank daromadlari va xarajatlarning iqtisodiy mohiyatini to'g'ri anglash bank faoliyatini samarali tashkil etish uchun zarurdir. Daromadlar bank kapitalining o'sishiga xizmat qilsa, xarajatlar bank faoliyatining uzluksizligini ta'minlash uchun zarur bo'lgan resurslarni sarflash bilan bog'liqdir. Shu sababli daromad va xarajatlarning to'g'ri hisobga olinishi bankning moliyaviy natijalarini aniq aks ettirishga imkon beradi.

Tijorat banklarining daromadlari tarkibi turli manbalar asosida shakllanadi. Ularni umumiy holda foizli daromadlar va foizsiz daromadlarga ajratish mumkin. Foizli daromadlar banklarning kredit operatsiyalari, depozitlar hamda investitsiya faoliyati natijasida olinadigan daromadlarni o'z ichiga oladi. Foizsiz daromadlar esa komission xizmatlar, bank xizmatlari, valyuta operatsiyalari va boshqa operatsiyalar orqali shakllanadi.

Bank daromadlarining asosiy qismi odatda foizli daromadlar hisobiga shakllanadi. Kredit operatsiyalari tijorat banklari faoliyatining eng muhim yo'nalishlaridan biri bo'lib, kreditlar bo'yicha olinadigan foizlar bank daromadlarining katta qismini tashkil etadi. Shu bilan birga, banklar investitsiya faoliyati orqali ham daromad oladi. Masalan, davlat qimmatli qog'ozlari, obligatsiyalar va boshqa moliyaviy instrumentlarga investitsiya kiritish orqali banklar qo'shimcha daromad manbalariga ega bo'ladi.

Tijorat banklarida daromad va xarajatlarning o'zaro nisbati bankning moliyaviy natijasini belgilaydi. Agar bank daromadlari xarajatlardan yuqori bo'lsa, bank foyda oladi. Aksincha, xarajatlar daromadlardan ortib ketgan taqdirda bank zarar ko'radi. Shu sababli bank faoliyatida daromad va xarajatlarni samarali boshqarish muhim ahamiyat kasb etadi.

Bank daromadlari va xarajatlarning tarkibini yaxshiroq tushunish uchun ularni quyidagi jadval orqali ko'rib chiqish mumkin (1-jadval).

1-jadval
Tijorat banklari daromadlari va xarajatlarining asosiy turlari

Daromadlar	Mazmuni
Foizli daromadlar	Kreditlar, depozitlar va investitsiyalar bo'yicha olingan foizlar
Komission daromadlar	Pul o'tkazmalari, plastik karta xizmatlari va boshqa bank xizmatlari uchun olinadigan komissiyalar
Valyuta operatsiyalaridan daromad	Valyuta ayirboshlash operatsiyalari orqali olinadigan daromad
Boshqa operatsion daromadlar	Bank xizmatlari va boshqa moliyaviy operatsiyalar natijasida olinadigan daromadlar
Xarajatlar	Mazmuni
Foizli xarajatlar	Depozitlar va boshqa jalb qilingan resurslar uchun to'lanadigan foizlar
Operatsion xarajatlar	Bank faoliyatini yuritish bilan bog'liq xarajatlar
Ma'muriy xarajatlar	Xodimlar ish haqi, xizmat safarlari, boshqaruv xarajatlari
Boshqa xarajatlar	Soliqlar, amortizatsiya va boshqa xarajatlar

Ushbu jadvaldan ko'rinib turibdiki, bank daromadlari va xarajatlari turli manbalar asosida shakllanadi. Bank faoliyatining samaradorligi ushbu daromad va xarajatlarning optimal nisbatini ta'minlash orqali belgilanadi.

So'nggi yillarda bank tizimida daromadlar tarkibida muayyan o'zgarishlar kuzatilmoqda. Raqamli bank xizmatlarining rivojlanishi natijasida komission daromadlar ulushi ortib bormoqda. Shu bilan birga, banklar kredit portfelini kengaytirish orqali foizli daromadlarni oshirishga intilmoqda. Bu jarayon banklarning moliyaviy barqarorligini mustahkamlashga xizmat qilmoqda.

Bank xarajatlarini samarali boshqarish ham bank faoliyatining muhim yo'nalishlaridan biri hisoblanadi. Xarajatlarni optimallashtirish bank foydasini oshirishga imkon beradi. Shu sababli banklarda zamonaviy boshqaruv usullari, moliyaviy tahlil va audit tizimlari keng qo'llanilmoqda.

Tijorat banklarida daromad va xarajatlarni hisobga olish jarayoni buxgalteriya hisobi tizimi orqali amalga oshiriladi. Ushbu tizim bank operatsiyalarini to'g'ri aks ettirish, moliyaviy natijalarni aniqlash hamda moliyaviy hisobotlarni shakllantirish uchun zarur bo'lgan axborotni taqdim etadi. Buxgalteriya hisobi bank faoliyatining shaffofligini ta'minlash hamda moliyaviy nazoratni amalga oshirishda muhim ahamiyatga ega.

XULOSA VA TAKLIFLAR

Maqolada tijorat banklarida daromad va xarajatlar auditining nazariy asoslari, amaliy jihatlari hamda ularni takomillashtirish yo'nalishlari Xalq banki misolida kompleks tarzda o'rganildi. Olib borilgan tadqiqotlar natijasida banklarda audit tizimining ahamiyati, uning moliyaviy barqarorlikni ta'minlashdagi o'rni hamda audit jarayonida yuzaga kelayotgan muammolar atroflicha tahlil qilindi.

Shu bilan birga, olib borilgan tahlillar natijasida bir qator muhim muammolar ham aniqlandi. Xususan, bank daromadlarining asosiy qismi foizli daromadlarga to'g'ri kelayotganligi, komission va boshqa daromadlar ulushining kamayib borayotganligi daromadlar diversifikatsiyasi darajasining yetarli emasligini ko'rsatadi. Bu esa bankni kredit risklariga yuqori darajada bog'lab qo'yadi.

FOYDALNILGAN ADABIYOTLAR RO'YIXATI

1.O'zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasi. Rasmiy nashr. — Toshkent: O'zbekiston, 2023. — 80 b. (Elektron manba: <https://lex.uz/docs/-6445145>)

2.O'zbekiston Respublikasining "Banklar va bank faoliyati to'g'risida"gi Qonuni. Yangi tahriri: 2019-yil 5-noyabr, O'RQ-580-son // Qonunchilik ma'lumotlari milliy bazasi. (Elektron manba: <https://lex.uz/docs/-4581452>)

3.O'zbekiston Respublikasining "Buxgalteriya hisobi to'g'risida"gi Qonuniga o'zgartish va qo'shimchalar kiritish haqida"gi Qonuni. — 2016-yil 13-aprel, O'RQ-404-son // Qonunchilik ma'lumotlari milliy bazasi. — 14.04.2016. (Elektron manba: <https://lex.uz/docs/-2931253>)

4.O'zbekiston Respublikasi Prezidentining "2020–2025-yillarga mo'ljallangan O'zbekiston Respublikasining bank tizimini isloh qilish strategiyasi to'g'risida"gi Farmoni. 2020-yil 12-may, PF-5992-son // Qonunchilik ma'lumotlari milliy bazasi. (Elektron manba: <https://lex.uz/docs/-4811802>)

5. O'zbekiston Respublikasi Markaziy banki Boshqaruvining "Tijorat banklarining ichki auditiga qo'yiladigan talablar to'g'risidagi nizomni tasdiqlash haqida"gi qarori. 2021-yil 16-aprel, 3/2-son; Adliya vazirligida 2021-yil 7-mayda 3302-son bilan ro'yxatdan o'tkazilgan // Qonunchilik ma'lumotlari milliy bazasi. (Elektron manba: <https://lex.uz/docs/-5411756>)

6. Arens A.A., Elder R.J., Beasley M.S. Auditing and Assurance Services: An Integrated Approach. — Pearson Education, 2017. (Elektron manba: <https://www.pearson.com>)

7. Fayziyev Sh.N., Do'smurotov R.D., Karimov A.A., Qo'ziyev I.N., Avloqulov A.Z. Audit. Darslik. — T.: Iqtisod-moliya, 2015. (Elektron manba: <http://natlib.uz>)

IQTISODIYOT & TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, texnologik, ilmiy, ommabop jurnal

Ingliz tili muharriri: Feruz HAKIMOV

Musahhih: Zokir ALIBEKOV

Sahifalovchi va dizayner: Hasan MAQSUDOV

2026. № 6/1

© Materiallar ko'chirib bosilganda "Yashil" iqtisodiyot va taraqqiyot" jurnali manba sifatida ko'rsatilishi shart. Jurnalda bosilgan material va reklamalardagi dalillarning aniqligiga mualliflar ma'sul. Tahririyat fikri har vaqt ham mualliflar fikriga mos kelmasligi mumkin. Tahririyatga yuborilgan materiallar qaytarilmaydi.

Mazkur jurnalda maqolalar chop etish uchun quyidagi havolalarga maqola, reklama, hikoya va boshqa ijodiy materiallar yuborishingiz mumkin. Materiallar va reklamalar pullik asosda chop etiladi.

EI.Pochta: sq143235@gmail.com

Bot: @iqtisodiyot_77

Tel.: 93 718 40 07

Jurnalga istalgan payt quyidagi rekvizitlar orqali obuna bo'lishingiz mumkin. Obuna bo'lgach, @iqtisodiyot_77 telegram sahifamizga to'lov haqidagi ma'lumotni skrinshot yoki foto shaklida jo'natishingizni so'raymiz. Shu asosda har oygi jurnal yangi sonini manzilingizga jo'natamiz.

"Yashil" iqtisodiyot va taraqqiyot" jurnali 03.11.2022-yildan O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Adminstratsiyasi huzuridagi Axborot va ommaviy kommunikatsiyalar agentligi tomonidan №566955 reyestr raqami tartibi bo'yicha ro'yxatdan o'tkazilgan.

Litsenziya raqami: №046523. PNFL: 30407832680027

Manzilimiz: Toshkent shahar, Mirzo Ulug'bek tumani
Kumushkon ko'chasi, 26-uy.

Jurnal sayti: <https://yashil-iqtisodiyot-taraqqiyot.uz>